

פברואר 2013

הנדון: קביעת הלכות חדשות בסוגיית דמי מזונות ילדים

1. לפני כחודשיים ימים פורסם דוח ועדת 'שיפמן' (הועדה לבחינת נושא מזונות הילדים בישראל), הכולל כידוע המלצות לרפורמה מוחלטת בדיני מזונות ילדים בישראל.
2. עד שהמלצות הועדה יתורגמו לחקיקה עלול לעבור זמן רב, שנה, שנתיים חמש שנים, ואולי אף יותר, מסיבות ידועות ומובנות.
3. המערכת השופטת לא צריכה לקפוא על שמריה במשך שנים ארוכות רק משום שקיימת יוזמה לשינוי החוק במועד לא ידוע בעתיד.
4. דוח ועדת 'שיפמן' חשף את עוצמת חוסר ההגינות בחלוקת נטל מזונות הילדים בין ההורים בישראל על פי הפסיקה הרווחת, המתבססת על הדין האישי, כפי שזה נתפס על ידי בתי המשפט, ועם זאת הציג דרכים בהם הלכו בתי המשפט, במסגרת המצב המשפטי הקיים, על-מנת לצמצם את עוצמת הקיפוח.
5. כפי שצויין בדוח ועדת שיפמן, ישנם שופטים שמצאו כי ניתן לפרש המצב המשפטי הקיים כך שהחיוב מעיקר הדין הינו עד גיל 6 בלבד (והוא זה שמוטל על האב לבדו בכל הנוגע לצרכים ההכרחיים), ואילו מעבר לגיל זה מקור החיוב הינו מדיני הצדקה בלבד. תקנת אושא ותקנות הרבנות הראשית שהעלו את גיל החיוב עד לגיל 15, לא היו, על פי גישה זו, אלא דברי ביאור, פרשנות, והבהרה לדין הצדקה שהיה קיים מאז ומתמיד, ומשמעות הדבר הנה שהחבות מעבר לגיל 6 חלה גם על אמהות, שהרי דין צדקה אינו מבחין בין אבות לאמהות.
6. אין כל ספק כי הפתרון האידיאלי, במצב המשפטי הקיים כיום, למיגור הקיפוח הנורא הנו אימוץ הגישה לפיה מגיל 6 ואילך, החיוב המוטל על שני ההורים הנו תמיד מדין צדקה בלבד.
7. זוהי דרך המלך האידיאלית לגישור בין הדין האישי לבין ערכי הצדק והשוויון.
8. אנו קוראים לכל שופטי בתי-המשפט לענייני משפחה וערכאות הערעור השונות, לילך בדרך זו באומץ ובגאווה מעתה ואילך (ועד לשינוי החוק ע"י הכנסת).
9. מעבר לכך שפרשנות הוגנת זו הינה בגדר פרשנות אפשרית, הריהי לאמיתו של דבר הפרשנות הנכונה ביותר של הדין האישי העברי.

10. להלן נסביר את דברינו, ונביא לה תימוכין ואסמכתאות:

10.1 [בתקנות הרבנות הראשית](#), במבוא לתקנות מוסבר הרקע להוצאתן, ומובהר **כי גם ערב חקיקתן המצב המשפטי בדין העברי קובע כי מעל גיל 6 ניתן, מדין צדקה, לחייב ולכונן (לרדת לנכסים) אבות לממן את ילדיהם (אם האב איננו עני גמור). בדברי הרקע הנ"ל מוזכרים אבות בלבד, אולם אנו יודעים, ועל כך אין שום מחלוקת, כי דין צדקה חל אף על אמהות ללא כל הבדל. אין מנוס מהמסקנה כי רק בשל אי-דיוק אין התקנות מציינות בסיפור הרקע כי החיוב שהיה קיים ערב התקנתן מתייחס גם לאמהות. אי-דיוק זה בתיאור הרקע אינו יכול להוות מקור משפטי לשחרור אמהות מחבותן על פי דין צדקה שהייתה שרירה וקיימת ערב התקנת התקנות.**

עתה נשאלת השאלה, אם ממילא אבות ואמהות חייבים בחיוב משפטי בר אכיפה לזון ילדיהם מדין צדקה מעל גיל 6, מדוע קם הצורך בתקנה חדשה? התשובה לכך הינה כפולה: (א) מחד, קם הצורך להבהיר כי החיוב מדין צדקה **צריך לחול בימינו עד גיל 15** (עד אז נהגו לחייב עד גיל 12 או 13). התקנות קובעות איפוא כי בשל אורח החיים המודרני החובה (מדין צדקה!) לזון ילדים נמשכת עד הגיעם לגיל 15; (ב) מאידך עלה צורך **להבהיר לבתי המשפט המנדטוריים כי במושגיו של הדין העברי חיוב מ"דין צדקה" איננו חיוב מוסרי גרידא אלא חיוב משפטי ממש**. ויוסבר: בתי המשפט המנדטוריים התקשו להבין זאת לפני התקנת התקנה משום שהמונח צדקה או CHARITY באנגלית משמעו סיוע לנזקקים מרצון חופשי. על כן נכתב בתקנות כי: "...כשטענו מצד הילדים שבדיני ישראל כופין את האב מכח מחובת צדקה אם הוא אמיד באה התשובה שהחוק הממשלתי אינו יכול להתחשב עם טענה זו וכדי בזיון וקצף...."

כפי ששכחו להתייחס לאמהות בדברי הרקע, לא יפלא הדבר כי גם **בחלק האופרטיבי של התקנות** מתעלמות התקנות ממעמדן של האמהות, ומכריזות כי מעתה ואילך חייבים אבות במזונות ילדיהם עד גיל 15. אולם השמטה זו אינה פוטרת, ואינה צריכה לפטור אמהות מחובה שהדין העברי הטיל עליהן לפני כן! לפיכך החבות לזון הילדים מעל גיל 6 ועד גיל 15 שהינה חבות משפטית אמיתית וברת אכיפה, מוטלת במשפט העברי מדין צדקה על כל הורה באשר הוא (או היא) הורה. עד גיל 6 קיימת אפליה לפיה אבות בלבד חייבים בצרכים הכרחיים. מעבר לגיל 6 לא אמורה להיות – על פי הדין האישי – כל אפלייה! הגיעה השעה להכיר בכך כי רק מחמת השמטות מקריות ואי דיוקים פורש על ידיו המשפט העברי כמטיל חיוב על אבות בלבד מגיל 6 עד 15 (בצרכים הכרחיים). הלכה זו מהווה פירוש מוטעה של הדין.

10.2 [כבוד השופט בן ציון גרינברגר¹ ב-תמ"ש \(י-ס\) 019660/07 פסק כי](#): "לאחר הגיע קטין לגיל 6, רובצת החובה על שני ההורים מדין צדקה, ביחס ישיר להכנסותיהם... הנה בפנינו דרך ליישום עיקרון השוויון בתוך תוכו של הדין האישי, בדרך של קביעת חיובו של האב למזונות ילדיו מעל גיל שש על בסיס דיני צדקה בלבד, ללא חיוב נפרד עבור הוצאות הכרחיות שיחול עליו בלבד; ובדרך זו, ייקח בית המשפט בחשבון את הכנסות

¹ כיום שופט בית-המשפט המחוזי בירושלים.

הורות משותפת = טובת הילד

שני ההורים בבואו לקבוע חיובו של האב, כמתבקש ע"פ עיקרון השוויון הנ"ל... המשמעות הפרקטית של כל האמור: מעל לגיל שש, יש להתחשב במכלול הנסיבות של שני ההורים, כולל הכנסותיהם הפנויות, עלויות ישירות ועקיפות של המצב שנוצר בעקבות הפירוד, המשמעות הכלכלית של המשמורת על ההורה המשמורן מעבר להוצאות המפורטות בתקציבה/תקציבו החודשי, וחלוקת הנטל באופן שוויוני/יחסי על בסיס שכלול כל האמור".

(ההדגשות בקו תחתיו ופונט מודגש במקטע זה, ובמקטעים הבאים הוספו על ידינו).

10.3 [כבוד השופט צבי ויצמן ב- תמ"ש \(כ"ס\) 28050/04 ציון כי](#): "..... פר' פרימר ציין כי קיימות גישות שונות באשר לפרשנותה של תקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד. בצידה של הגישה הרווחת הסוברת כי התקנה נועדה להרחבת החיוב של אב במזונות ילדיו הקטינים מעיקר הדין עד הגיעם לגיל 15 (גישה אשר אומצה עד כה בפסיקת בית המשפט) קיימת גישה הרואה את התקנה ככזו המורה על חיוב משפטי מכוח דיני הצדקה ולא מעיקרו של הדין. ע"פ גישה זו כל מטרתה של התקנה הינה להחיל את דיני הכפייה החלים על חיובי צדקה עד להגיעם של הקטינים לגיל 15 וזאת על מנת שניתן יהיה לאכופף את החיוב בהליכי הוצאה לפועל, ואולם על החיוב עצמו יחולו דיני הצדקה, הווה אומר, יבחנו, בין השאר יכולתו של האב ואף יכולתה של האם אשר גם היא חייבת מדיני הצדקה על פי שיטת רוב הפוסקים. לטענתו של פר' פרימר באם יאמץ בית המשפט את הפרשנות הזו של תקנת הרבנות הראשית יהווה הדבר פתח להתחשבות בהשתכרות הורי הקטינים בכל הקשור לצרכיהם של קטינים מגיל שש ומעלה וזאת תחת אצטלתו של הדין העברי".

10.4 [כבוד השופט אליקים רובינשטיין מבית-המשפט העליון \(!\) ב-ע"מ 1356/08 כתב כי](#): " ... כלפי פסק דין זה הוגשה הבקשה הנוכחית, בה נטען בפירוט, כי נוכח הפער בהכנסות הצדדים, היה על בית המשפט לחלק את הנשיאה במזונות הילדים באופן שוויוני בין שניהם; זאת, תוך הפנייה לבע"מ 5750/03 אוחנה נ' אוחנה (לא פורסם), שבמסגרתו התייחסה השופטת פרוקצ'יה לצורך להתחשב גם בהכנסות האם. למצער, נטען כי יש לנקוט כגישה הסוברת שגם תקנת הרבנות הראשית לעניין מזונות בגילאים 6-15 מחייבת באופן שווה את שני בני הזוג (תוך הפניה לתמ"ש (ירושלים) 2480/04 ב. ס. נ' נ. מ. (לא פורסם) - השופט גרינברגר; תמ"ש (ירושלים) 1886/04 א.ל. נ' פ.ל. (לא פורסם) - השופטת (כתארה אז) מימון; תמ"ש (כפר-סבא) 28050/04 א. ג. נ' א. מ. (לא פורסם) - השופט ויצמן). עוד נטען כי גם לשיטת בית המשפט לענייני משפחה, יש להגביל את הפסיקה עד הגיע הילדים לגיל 15 - אזי, כנטען, משתווה החיוב בין ההורים, בהתאם ליכולתם הכלכלית. הוטעם כי תוצאת הפסיקה הנוכחית באשר למזונות אינה מאפשרת למבקש - אדם נכה מלידה ונפגע טרור - להתקיים בכבוד. "

[ובהמשך.....]: "(3) אוסיף באשר לנושא הנכבד של הנשיאה השוויונית, כי דומה שאליבא דכל השיטות המתרוצצות בקרבה של מערכת המשפט, ישנה התקרבות

לכיוון של השתוות ניכרת במעמד הצדדים בנשיאה בעול. דבר זה הוא בן הזמן; לא הרי הימים האלה כימים משכבר, ומערך היחסים במשפחה נשתנה - דבר המצוי, כך ניתן לומר, בידיעה שיפוטית. בעוד שבמשפחה ה"היסטורית", ברוב המקרים היתה האשה אשר על הבית והבעל "שר החוץ" המפרנס (אף כי היו לכך חריגים, לרבות בעולם התורני בו היו מכבר תלמידי חכמים שנשותיהם פירנסום). בעולם דהאידינא הנטיה היא יותר ויותר כי שני בני הזוג ייצאו לעבודה. יתר על כן, יש שיתוף גובר והולך של האב במטלות גידול הילדים, עד כדי שותפות רחבת היבטים ויישומים בין בני הזוג במקרים רבים. לכך אין המשפט אוטם את עיניו ואוזניו. מנגד, עדיין נודעת, בגילאים קטנים במיוחד, דומיננטיות לאם ביחס להשקעה בטיפול בילדים; ועוד, במשפחות פרודות, ההורה המשמורן (על פי רוב האם) משקיע משמעותית יותר ממשנהו בטרחה הכרוכה בגידול הילדים, וגם לכך יש ליתן ביטוי. כשלעצמי מאמין אני, כי ביטויים לכך אפשריים גם במסגרת הדין האישי, ולעניין יהודים – ההלכה, בגדרי פרשנות לחובות המוחלטות שעל האב (כמו עד גיל 6) ולמשמעו של דין צדקה (בגילים 6-15), שלא לדבר על מה שמעבר לגילים אלה".

10.5 [כבוד השופט אליקים רובינשטיין מבית-המשפט העליון ב-ע"מ 57/08 פלוני נ' פלונית איזכר לחיוב את גישתו של כב' השופט בן ציון גרינברגר בסוגיה זו כאשר פסק כי:](#) "ועוד ככל שיגדל המשיב לאוי"ט (ראשית בהגיעו לגיל שש ואחר כך לגיל חמש עשרה), תיתכן לכך נפקות גם לגבי הכללים החלים על מזונותיו (לסקירה מקיפה ראו תמ"ש (ירושלים) 2480/04 ב. ס. נ' נ. מ. [פורסם בנבו] - השופט גרינברגר), באופן העשוי לשנות בתנאים מתאימים את חלוקת הנשיאה במזונות....."

11. **אנו קוראים איפוא לשופטי המשפחה המכובדים, ולשופטי ערכאות הערעור המכובדים, לאמץ פרשנות זו לאלתר, באומץ בגאון ובגאווה.**

12. **לחילופין יש לאמץ פרשנות זו במקרים בהם הליכה "בתלם הפסיקה הרווחת" תביא לתוצאות הנוגדות את טובת הילדים, כלומר במקרים בהם יכולתו הכלכלית של האב אינה עולה במידה משמעותית על זו של האם, ולעתים אף נופלת ממנה.**

לשם כך ניתן להיעזר גם בדיני היושר של המשפט העברי, בהתאם לתקדימים והאסמכתאות שלהלן:

12.1 [כבוד השופט וייצמן ב- תמ"ש 22110/05 בשי"א 3937/05:](#) "דרך נוספת ליישב בין המשפט העברי לזכות השוויון, אשר קיבלה מעמד של זכות יסוד במשפט האזרחי (ראה סעיף 1 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו), נעשתה באמצעות שימוש בדיני היושר של המשפט העברי אשר מקורם בהוראה הכללת של "ועשית הישר והטוב" (דברים ו', י"ח וכן ראה דברים י"ב, כ"ח).

הורות משותפת = טובת הילד

- 12.2 [פרופ' אריאל בן צבי \(ז"ל\)](#) כותב²: "באמצעות ערך היסוד של "ועשית הישר והטוב" ניתן במסגרת המשפט העברי, למלא לקונות במשפט, ניתן לפרש את הכתובים על ידי השלטת ערך היסוד האמור עליהם, וניתן להטיל חובות אינדיווידואליות החורגות משורת הדין, אך הופכות עם הזמן חלק בלתי נפרד ממנו".
- 12.3 [כב' השופטת בן עמי מביהמ"ש המחוזי בירושלים ב-ע"מ 367/02](#).
- 12.4 [ביהמ"ש העליון ב- ע"מ 5750/03](#) (מאשר את ההלכה שקבע ביהמ"ש המחוזי בע"מ 367/02 לעיל).
- 12.5 [כב' השופט שאול שוחט³ ב-תמ"ש 050770/03](#) מאזכר לחיוב פסיקה זו וכותב כי "ראוי לנו להנחילה".
- 12.6 [כב' השופט יהושע גייפמן בתמ"ש 82010/96, וב-תמ"ש 24470/95](#) סבר כי: "במידה ויישום דיני המזונות המסורתיים החלים במשפטינו האזרחי כחלק מהדין האישי, מביאים לתוצאה קשה ועלולים לפגוע בצורה לא ראויה בפרט ניתן לסטות מהם מכוח דיני היושר של המשפט העברי, המהווים חלק מהדין האישי, והמצויים ברמה נורמטיבית גבוהה יותר מדיני המזונות"
13. **על אחת כמה וכמה מתחייב יישום פרשנות צודקת זו, במקרים בהם זמני הטיפול בילדים שווים או קרובים לכך ויכולתו הכלכלית של האב אינה גבוהה משמעותית מזו של האם ו/או נופלת ממנה. לא יעלה על הדעת שאב שילדיו גרים גם אצלו יחויב לבדו לממן צרכיהם ההכרחיים בבית אמם, מדין צדקה, מעל גיל 6, אף אם ידו אינו משגת לכך. איזו מין צדקה היא זו!?!**
14. **בידכם הדבר, שופטים נכבדים.**

בברכה,

רותי דניאל וגיא רוה

עמותת הורות משותפת=טובת הילד

² "על כח המשפט ועוצמתו מעל מגבלותיו וגבולותיו", עיוני משפט י"ז 13, 5
³ כיום כשופט ביהמ"ש המחוזי בתל אביב